

КЛАСИКА

није њихова већ наша

Naslov originala
Sylvia Plath
Johnny Panic and the Bible of Dreams
Mary Ventura and the Ninth Kingdom

Urednica
LJUBICA PUPEZIN

Preveli s engleskog
ĐORĐE TOMIĆ
strane 11–159 i 239–274
MARIJA OBADOVIĆ
strane 160–197 i 375–394
BOJANA DODIĆ
strane 198–238

© Sylvia Plath 1952, 1953, 1954,
1955, 1956, 1957, 1960, 1961, 1962, 1963
© Ted Hughes Introduction and this collection 1977, 1979

Copyright © za srpski jezik ŠTRIK, 2021.
Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme
se umnožavati ni u kom obliku bez prethodne dozvole
izdavača ili vlasnika izdavačkih prava.

Silvija Plat

Džoni Panika i Biblija snova

Sabrane priče

i

Meri Ventura i
Deveto Kraljevstvo

ŠTRIK, 2021

Sadržaj

Predgovor, <i>Ted Hjuz</i>	7
Džoni Panika i Biblija snova (1958)	13
Ameriko! Ameriko! (1963).....	35
Dan kada je umro gospodin Preskot (1956) ..	41
Kutija za želje (1956).....	52
Poređenje (1962).....	62
Orao od petnaest dolara (1959).....	66
Ćerke Ulice Blossom (1959).....	85
Kontekst (1962).....	108
Pedeset deveti medved (1959).....	110
Majke (1962)	125
Okean 1212-W (1962).....	140
Sneg u Londonu (1963)	150
Inicijacija (1952)	162
Nedelja kod Mintonovih (1952)	175
Supermen i novo zimsko odelo Pole Braun (1955)	190
U planinama (1954)	200
Svi naši dragi pokojnici (1956/57).....	212
Dan uspeha (1960)	222

PRIČE IZ BIBLIOTEKE LILI	241
Jednog dana u junu (1949).....	243
Zelena stena (1949).....	249
Među bumbarima (oko 1950)	258
Jezici od kamena (1955).....	267
Udovica Mangada (jesen 1956).....	277
Kameni dečak s delfinom (1957/58)	304
Pogled na Oksbou (1958).....	338
Senka (januar 1959)	346
Kolačić i limar (maj 1959)	358
Kratka beleška o dugom putu jedne priče	375
Meri Ventura i Deveto Kraljevstvo (1952).....	377
Napomena urednice	397

Predgovor

Silvija Plat je ispisala veliki broj stranica proznog teksta. Sačuvano je sedamdesetak priča, uglavnom neobjavljenih. Započela je nekoliko romana, ali je iz perioda pre *Staklenog zvona* preživio samo jedan duži fragment *Kameni dečak s delfinom*. Posle *Staklenog zvona*, ispisala je nekih 130 stranica drugog romana pod radnim nazivom *Dupla ekspozicija*. Rukopis je nestao negde oko 1970.

Pored pisanja fikcije, praktično neprestano je radila na vođenju dnevnika – ponekad u velikim tvrdo ukoričenim sveskama, povremeno na listovima koje je ispisivala na pisačkoj mašini, ali je koristila i male beležnice iz kojih je cepala stranice koje je želela da sačuva. (Beležnice su inače bile prepune radnih verzija pesama, i slično.) Vodila je dnevnik iz više razloga. Rukom ispisane odrednice u sveskama uglavnom su bili oblici nezadovoljstva i samo-kažnjavanja, ili načini da samu sebe natera da prevaziđe određeni problem. Među papirima koji su pronađeni u vreme njene smrti našlo se i sedamnaest rukopisa priča. Bilo je tu priča starijeg datuma koje je želela da sačuva, kao i onih koje je pisala tokom poslednje dve godine života u Engleskoj.

Prvo izdanje ove knjige, objavljeno 1977. godine, činile su odabrane priče iz tog korpusa, odabrani tekstovi iz njenog novinarskog opusa kao i delovi dnevnika. U to vreme sam, kao urednik, morao da pretpostavim da su sve ostale priče za koje sam znao da ih je napisala izgubljene ili da ih je Silvija sama uništila smatrajući ih nedovoljno dobrima. Međutim, neposredno posle objavljivanja te zbirke, otkriven je veliki broj njenih tekstova u Biblioteci retkih rukopisa na Indijana Univerzitetu. Biblioteka ih je otkupila od gospođe Aurelije Plat, spisateljicine majke. Kolekcija je sadržala i preko pedeset mašinom iskucanih rukopisa priča iz različitih perioda – od njenih prvih pokušaja da se bavi pisanjem, do otprilike 1960. godine, mada je bilo najviše radova iz ranog perioda njenog stvaralaštva. Našle su tu sve priče koje nikada nije objavila i kojih se „odrekla“.

Drugo izdanje knjige koje je pred vama sadrži trinaest priča prenesenog iz prvog izdanja uz pet zanimljivih novinarskih članaka i nekoliko fragmenata iz dnevnika. U četvrtom delu knjige nalazi se devet priča iz arhiva univerzitetske biblioteke u Indijani. Gde god je to bilo moguće, uz tekstove se nalazi i beleška o približnom datumu nastanka.

Silvija Plat je svakako odbacila nekoliko priča koje su uključene u ovo izdanje; dakle, objavljujemo ih protiv njene volje. To nikako ne smemo zaboraviti. Ali uprkos njihovim očiglednim slabostima, smatram da su dovoljno zanimljive,

makar kao beleške u prilog njenoj duhovnoj autobiografiji. Neke od njih su, možda i hrabrije od nekih kvalitetnijih ostvarenja, svedočenje o tome koliko su puko prisustvo stvari i događaja kočili njenu maštu i kreativnost. Slikarka mrtve prirode u njoj je bila verna predmetima. Ništa je nije više odmaralo nego da satima sedi ispred složene gomile predmeta koje bi pažljivo analizirala. Ali to je u isto vreme bio i odraz njene nemoci. Stvarnost i činjenice su u njoj ubijale svaku moć ili želju da ih uredi drugačije ili sagleda drugim očima. Ograničenje svakodnevnim okolnostima, koje predstavlja zatvorsku ćeliju većeg dela njene proze, kasnije se pretočilo u izvrsnost i istinu u njenoj poeziji.

1960. godine okušala se u pisanju romantičnih priča za engleske ženske časopise, što joj je donekle pomoglo da osvoji nove prostore kreativne slobode. Jedna od njih, *Dan uspeha* uključena je u ovu zbirku kao primer njenog pokušaja pastiša. Ali i u njoj se oseća rigidnost posvećivanja realnosti koja istiskuje život iz narativa.

Bez sumnje slabosti tih manje kvalitetnih priča možemo objasniti i njenom nesposobnošću da sebi dozvoli da bude dovoljno objektivna. U trenucima kada je pisala da bi jednostavno zabeležila stvarnost, bez razmišljanja o umetničkoj nadgradnji ili objavljivanju, ispisala je neke od svojih najlepših stranica, i to se jasno ogleda u njenom dnevniku.

Veći deo dnevnika opisuju njene savremeničke ili nudi veoma lične uvide. Nije bilo lako od-

lučiti koliko bi toga trebalo objaviti. Opisi suse-
da i prijatelja i dnevnih događanja uglavnom su
previše lični, njena negativna ocena često neprave-
dna. Nekoliko bezazlenijih odrednica iz pozni-
jeg perioda, koje svakako ne spadaju među naj-
bolje, uključeno je ovde između ostalog i zbog to-
ga što nude odličnu ilustraciju bliskosti između
predstavljenih motiva kasnije pretočenih u pe-
sme. Tekst o Čarliju Polardu gruba je prozna ski-
ca *The Bee Meeting*. Hladnoća i štedljivost izraza
vredni su pažnje. Ali praktično svi ključni ele-
menti pesme nalaze se u tom tekstu, početak nje-
nog tumačenja, raspoloženje, kretanje rečenica
koje izaziva jezu. *Rose and Percy B* su zapravo ski-
ca opisa smrti i sahrane u *Berck Plage*, dok u pe-
smu *Among The Narcissi* Silvija direktno uvodi
nekoliko fraza iz svog dnevnika.

Dok čitate ovu zbirku morate imati na umu
da je Silvija Plat slavu stekla pesmama koje je na-
pisala tokom poslednjih šest meseci života. Go-
tovo čitav prozni opus ovde predstavljen ispisan
je pre no što je, tri godine pre smrti, zaokružila
prvu zbirku pesama *Kolos*.

Samo tri prozna dela, napisana kratko, novi-
narski, nastala u vreme rada na pesmama iz zbir-
ke *Arijel*, našla su svoje mesto u ovom izdanju:
Ameriko! Ameriko!, *Sneg u Londonu* i *Okean 1212-W*.
Drugim rečima, ova zbirka proze ne oslikava pe-
sničinju zbirke *Arijel*, ništa više no što pesme iz
zbirke *Kolos* mogu da predstavljaju pesničinju koja
je stvorila *Arijel*. Ali ona nam svakako daje uvid
u rani period neobičnog sukoba između onoga

što se od Silvije očekivalo i onoga što je ona zaista iznedrila.

Izražavamo duboku zahvalnost Biblioteci Lili Indijana Univerziteta za nesebičnu pomoć pri istraživanju arhiva Silvije Plat neophodnom za pripremu ovog izdanja.

Ted Hjuz

Džoni Panika i Biblija snova

SVAKOG DANA od devet do pet sedim za pisanim stolom okrenuta vratima kancelarije i prekućavam snove ljudi koje i ne poznajem. Ne prekućavam samo snove. Za moje šefove to ne bi bilo dovoljno praktično. Prekućavam i njihove svakodnevne jadicovke: priče o problemima s majkama, problemima s očevima, problemima s pićem, problemima u krevetu, glavoboljama koje dolaze niotkuda i pomračuju lepotu sveta bez ikakvog povoda. U našu kancelariju ne ulaze ljudi bez problema – problema koji se ne mogu otkriti serološkim testovima i testovima inteligencije.

Možda miševi još u ranoj mladosti poveruju da svetom upravljaju džinovska stopala. S mesta na kom ja sedim, čini se da svetom upravlja samo jedna sila. Panika s licem psa, đavola, licem veštice, licem kurve, panika ispisana džinovskim slovima bez lica – sve je to Džoni Panika, u snu i na javi.

Kada me pitaju gde radim, odgovaram da sam pomoćnica sekretarice u jednom od ambulantskih odeljenja gradske bolnice. To zvuči toliko zaokruženo i iscrpno da me obično ništa više i ne pitaju, osim možda šta tamo radim, a glavni posao mi je da prekućavam izveštaje. Za svoju dušu, u strogoj tajnosti, bavim se i pozivom od kog bi svakom le-

karu eksplodirala glava. U privatnosti jednosobnog stana radim kao sekretarica nikoga drugog do Džonija Panike lično.

Iz sna u san obrazujem se da postanem jedna od onih malobrojnih osoba, ređih od članova bilo kog psihoanalitičkog društva, koje se mogu nazvati pravim poznavacima snova. Ne lovcima na snove, njihovim tumačima, izrabljivačima za niske i praktične svrhe sreće i zdravlja, već neuprljanim ljubiteljima koji ih sakupljaju radi njih samih. Onima koji su u snove zaljubljeni zbog Džonija Panike, koji je njihov Tvorac.

Nema sna koji sam prekucala u naše knjige a da ga ne znam napamet. I nema sna koji kod kuće nisam prepisala u Bibliju snova Džonija Panike.

To je moj pravi poziv.

IMA NOĆI kada se liftom penjem na krov zgrade. Ponekad to radim oko tri ujutro. Plamen na baklji Fonda Junajted iznad krošnji na drugoj strani parka pali se i gasi po komandi neke nevidljive veštičje sile, pa na površinama zidova od kamena i cigle povremeno vidim osvetljena mesta. Najsnažnije od svega, osećam kako grad spava. Od reke na zapadu do okeana na istoku, grad spava i pluta nad prazninom kao ostrvo bez korena.

U to doba često sam nervozna i napeta kao najtanja žica na violini, ali do trenutka kada nebo počne da plavi, spremna sam da zaspim. Iscrpljena od razmišljanja o svim tim spavačima i njihovim snovima, polako tonem u grozničavi san. Od ponedeljka do petka ne radim ništa osim što prekucavam snove. To je, naravno, samo delić svih gradskih

snova, ali stranicu po stranicu, iz sna u san, moje prijemne knjige su sve deblje i sve teže pritiskaju police u uskom prolazu koji leži paralelno s glavnim hodnikom, iz kog se ulazi u sićušne ordinacije gde lekari obavljaju razgovore.

Naučila sam da ljude koji nam dolaze prepoznajem po snovima. Što se mene tiče, snovi ih određuju preciznije od imena i prezimena. Ima, na primer, jedan čovek, zaposlen u fabrici kugličnih ležajeva dole u gradu, koji svake noći sanja da leži na leđima, a na grudima mu stoji zrno peska. Zrno peska raste i raste dok ne dostigne veličinu osrednje kuće i on više ne može da diše. Jedan drugi čovek koga znam sanja isti san otkako su mu kao dečaku dali etar da bi mu izvadili krajnike i adenoida. U snu je zaglavljen između zupčanika u predionici pamuka, bori se za goli život. I u tome nije usamljen, mada on veruje da jeste. Mnogi danas sanjaju kako ih gaze ili žvaću mašine. To su oni uplašeni koji odbijaju da uđu u metro ili u lift. Kada se vraćam iz bolničke kafeterije posle pauze za ručak, često ih pretičem dok se zadihano penju prašnjavim kamenim stepenicama koje vode do naših ordinacija na četvrtom spratu. Ponekad se pitam šta su ljudi sanjali pre nego što su izmišljeni kuglični ležajevi i predionice pamuka.

I ja imam san. Moj jedini san. San nad snovima.

U snu gledam u džinovsko poluprozirno jezero koje se širi na sve četiri strane sveta, toliko veliko da mu ne vidim obale, ako ih uopšte ima, a ja lebdim gore visoko u staklenoj utrobi nekakvog helikoptera. Na dnu jezera – koje je toliko duboko da jedva nazirem tamne siluete koje se dole miču i propinju – žive pravi zmajevi. To su oni zmajevi

koji su bili ovde pre nego što su se ljudi uselili u pećine, počeli da peku meso na vatri i smišljaju točak i pismo. Džinovsko nije prava reč za njih. Imaju na sebi više nabora nego sam Džoni Panika. Kada ih sanjate dovoljno dugo, stopala i šake vam se mogu smežurati i otpasti ako ih pogledate iz prevelike blizine. Sunce se smanjuje na veličinu pomorandže i hladi se, čini vam se da živite u Roksberiju od poslednjeg ledenog doba. Takvima nema mesta na ovom svetu, osim u sobi tapaciranoj da bude mekana kao prva prostorija u kojoj ste ikada boravili, sobi u kojoj možete da sanjate i plutate, plutate i sanjate, dok se najzad zaista ne nađete među onim velikim prvobitnim stvorenjima, posle čega više nema svrhe sanjati.

To je jezero u koje noću beže ljudski umovi, mesto gde se svi potočići i slivnici ulivaju i završavaju u jednom velikom moru bez granica. Nimalo ne liči na penušavo plave fontane pitke vode u predgrađima iza borovih šuma i ograda od bodljikave žice koje čuvaju ljubomornije nego dijamante.

To je septička farma eona, ali je prozirna.

Voda u jezeru naravno smrdi i puši se od snova koji su se vekovima natapali u noj. Ako zamislite koliko mesta zauzme jedna noć snova u samo jednom gradu, koji je tek vrh čiode na mapi sveta, i to pomnožite s brojem ljudi na planeti i brojem noći od vremena kad su majmuni počeli da prave kamene sekire i gube dlaku, steći ćete predstavu o čemu vam govorim. Nisam matematički tip: glava mi puca već od broja snova u samo jednoj noći u državi Masačusets.

Do tog trenutka već vidim zmije kako se uvijaju na površini jezera, vidim mrtva tela naduvena

kao žabe, ljudske embrione kako poskakuju u epru-
vetama i mnoge druge nedovršene poruke velikog
Ja jesam. Vidim gomile gvožđurije: noževe, maka-
ze, klipove i zupčanike i krckalice; odozdo izviru-
ju blistave karoserije automobila staklastih pogle-
da, iskeženih zuba. Tu su onda čovek pauk i čovek
s Marsa s plovnim kožicama između prstiju na sto-
palima i vizija jednog prostog, namučenog ljud-
skog lica koje uprkos prstenju i zavetima zauvek
odvraća pogled od poslednjeg koji je sve voleo.

Jedna od najčešćih pojava u tom sveopštem
previranju toliko je obična da ne znam ni vrediti li je
pominjati. To je zrnce prljavštine. Voda je puna tih
zrnaca. Svuda se zavlače, kruže pokretana nekom
čudesnom unutrašnjom energijom, neprozirna,
sveprisutna. Kako god ga zvali, Jezero noćnih mo-
ra, Močvara ludila, to je ona voda u kojoj usnuli lju-
di zajedno leže i prevrću se okruženi rekvizitima iz
najstrašnijih mora, veliko ljudsko bratstvo, iako
svako od njih kada se probudi veruje da je u tome
sasvim sam, daleko od svih.

To je moj san. Nećete ga naći zapisanog u knji-
gama. Dnevna rutina na našem odeljenju razlikuje
se od rutine na Klinici za kožne bolesti, na primer,
ili Klinici za tumore. Sve druge klinike liče jedna na
drugu. Naša je nešto posebno. Na našoj klinici ne-
ma prepisivanja lekova. Lekovi su ovde nevidljivi.
Sve se odvija u malim ordinacijama s jednim sto-
lom i dve stolice, prozorom i drvenim vratima s ok-
nom od mlečnog stakla. U našem načinu lečenja
ima neke duhovne čistote. Ne mogu se odupreti
utisku da je radno mesto pomoćnice sekretarice na
Psihijatrijskoj klinici za odrasle velika privilegija.
Moj ponos učvršćuju grubi upadi iz drugih klinika